

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.58062>

Makale türü: Araştırma makalesi		Article type: Research article
Geliş tarihi	21.03.2022	Submitted date
Kabul tarihi	28.08.2022	Accepted date
Elektronik yayın tarihi	31.08.2022	Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Bulut, F.& Şimşek, Ş.(2022). Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Tarih Sevgisi ve Kültürel Mirasın Korunması: Bilgin Adalı'nın "Kariye Hazinesi" Örneği, *Journal of History School*, 59, 2518-2540

ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE TARİH SEVGİSİ VE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI: BİLGİN ADALI'NIN "KARIYE HAZİNESİ" ÖRNEĞİ¹

Funda BULUT²& Şahin ŞİMŞEK³

Öz

Geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağ kurmayı sağlayan tarih, kurgusal metinlerle çocuk edebiyatına taşındığında çocukların öğrenme merakını ve araştırma isteğini arttırarak değer gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Çocuklar, okudukları eserler yoluyla içinde yaşadıkları toplumun geçmişini, ülkelerinin zengin tarihsel mirasını tanıyarak onları koruma bilincine de sahip olmaktadır. Bu bağlamda Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "Millî Kültürümüz" teması işlenmesi zorunlu temalardan biridir ve bu başlık altında kültürel miras, şehirlerimiz, tarihî mekânlar, tarihî şahsiyetler, tarihî eserlerimiz gibi birçok önemli konuya yer verilmektedir. Bahsi geçen konular açısından değerlendirildiğinde Bilgin Adalı'nın *Kariye Hazinesi* adlı eserinin, Millî Kültürümüz temasının kazanımlarını destekleyecek nitelikte bir eser olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın amacı, Bilgin Adalı'nın *Kariye Hazinesi* adlı eserinin hangi yönleriyle kültürel mirasa sahip çıkma değerine katkı sağladığını, eserde tarih sevgisinin nasıl işlendiğini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, çalışmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile elde edilmiş, elde edilen veriler içerik analizi ile yorumlanmıştır. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildiği günlerden kalma bir hazinenin peşine düşen bir grup çocuğun maceralarının anlatıldığı eser, doğrudan kültür varlıkları ve onları koruma konusunda bilgi veren kazanımlarla tarih, kültür ve

¹ Bu makale, 27-30 Ekim 2021 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen "Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi (IPCEDU-2021)"nde sunulan aynı adlı bildirinin genişletilmiş hâlidir. Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %50, 2. yazar: %50.

² Dr., Kastamonu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, fbulut@kastamonu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7101-3496.

³ Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ssmsek@kastamonu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4433-0004.

miras öğrenme alanında farkındalık yaratmaktadır. *Kariye Hazinesi*'nde tarih sevgisi ve merakı da öğrencilerine kültür varlıklarının sahip olduğu değerler konusunda bilgi ve bilinç kazandırma hevesindeki idealist öğretmen Erdal karakteri üzerinden aktarılır. Eserde Erdal öğretmenin çocuklarla kurduğu ders içi ve ders dışı etkin iletişim biçimi, öğretim yöntemleri ve müze kültürü dikkat çekici diğer eğitimsel öğelerdir. Çalışma sonucunda eserin genç nesillerde tarih sevgisi ve merakı oluşturabilecek kültürel mirasın aktarılması ve korunması adına birçok unsura yer verdiği bulgusuna ulaşılmış ve bunlar örneklendirilmiştir. Bulgularda çocukların kültür varlıklarının nasıl yok olduğu ve nasıl korunabileceği konularında bilgilendirilmesi, müze kültürü, araştırma merakı gibi millî kimlik ve tarih bilinci oluşturulmasına katkı sağlayacak ve bu konuda farkındalık oluşturacak noktalar da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Tarih Bilinci, Kültürel Miras, Müze Kültürü, Bilgin Adalı.

Love of History and Preservation of Cultural Heritage in Children's Literature: The Example of Bilgin Adalı's "Kariye Hazinesi"

Abstract

When history, which provides a link between the past, present and future, is transferred to children's literature with fictional texts, it can contribute to value development by increasing children's learning curiosity and research desire. Through the works they read, children become aware of the past of the society they live in and the rich historical heritage of their country, and they also have the awareness of protecting them. In this context, the theme of "Our National Culture" in the Turkish Language Curriculum is one of the mandatory themes to be covered, and many important subjects such as cultural heritage, our cities, historical places, historical figures, and our historical works are included under this title. When evaluated in terms of the aforementioned subjects, it has been seen that Bilgin Adalı's work named *Kariye Hazinesi* is a work that will support the achievements of the theme of our National Culture. The aim of this study is to reveal in which aspects Bilgin Adalı's work named *Kariye Treasure* contributes to the value of protecting the cultural heritage and how the love of history is processed in the work. Qualitative research method was used in the study, the data of the study were obtained by document analysis technique, and the obtained data were interpreted with content analysis. The work, which tells the adventures of a group of children who are chasing a treasure from the days when Istanbul was conquered by Fatih Sultan Mehmet, raises awareness in the field of learning history, culture and heritage, with gains that directly inform cultural assets and their preservation. In *Kariye Hazinesi*, his love and curiosity for history is conveyed through the character of Erdal, an idealist teacher who is eager to give his students knowledge and awareness about the values of cultural assets. In the work, the effective communication style, teaching methods and museum culture established by Erdal teacher with children in and out of the classroom are other educational elements that attract attention. As a result of the study, it has been found that

the work includes many elements that can create a love and curiosity for history in young generations, in order to transfer and protect the cultural heritage, and these are exemplified. In the findings, points that will contribute to the formation of national identity and historical awareness, such as informing children about how cultural assets are destroyed and how they can be preserved, museum culture, research curiosity, and raise awareness on this issue have also been determined.

Keywords: Children's Literature, Historical Awareness, Cultural Heritage, Museum Culture, Bilgin Adalı.

GİRİŞ

Edebiyat, insanı duygu, düşünce ve tasavvur yönünden yükselten, ona sınırlı ömründe yaşaması imkân dâhilinde olmayan hayatlar sunarak algısını ve ferasetini geliştiren, empati kurmayı öğreten, hayatın ayrıntılarını fark ettirerek incelikleri, duyarlılıkları öğreten, bir dil ve duygu işçiliği olduğu için okuyucusuna estetik zevkler edindiren bir sanat dalıdır. Prof. Dr. Orhan OKAY, edebiyatı; “Duygu, düşünce ve hayallerin okuyucuda heyecan, hayranlık ve estetik zevk uyandıracak şekilde sözle ifade edilmesi sanatıdır.” şeklinde tanımlamıştır (Karataş, 2001, s. 120).

Çocuk edebiyatı ise hedef kitlesi çocuklar olan edebiyatın adıdır. Çocukların gelişim dönemlerine göre bile ihtiyaçları farklılaştığına göre çocuğun yetişkinden ilgileri, ihtiyaçları, zevkleri yönlerinden tamamen apayrı düşünülmesi, küçük yetişkinler olarak görülmekten vazgeçilip kendi başına bir fert olarak algılanması gerekmektedir. Bu nedenle çocuklar, kendi ilgi ve ihtiyaçlarına hitap eden, hayal güçlerini zenginleştiren, okurken keyif aldıkları, yeni bilgiler öğrendikleri, konuştukları dilin ustaca yazımını görerek dil gelişimlerine katkı sağladıkları edebiyat ürünlerine ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç ancak çocuk edebiyatı ürünleri ile giderilebilmektedir.

Temizyürek (2003, s. 161), çocuk edebiyatının muhtevisini “çocuğun; hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyolojik gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsulleri” şeklinde ifade etmiştir.

Batı’da 16. yüzyıldan itibaren çocuk fikrinin ortaya çıkmaya başlaması ile birlikte çocuk ve çocukluk üzerine eğilme çabaları artmış, çocuğu minyatür bir yetişkin olarak görmek yerine kendine has zevkleri, ilgileri olan, anne babasına benzemek zorunda olmayan, kendi kıyafet tercihini yapabilen fertler olarak görülmeye başlanmış, bu gelişmeler çocuk edebiyatını da gündeme getirmiştir

(Şirin, 2016, s. 16). Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına hitap eden; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmanın yanında sanat ve estetik yönünden gelişmesine de katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatı olarak tanımlanır (Şirin, 2007, s. 16).

Edebiyat yahut özelinde çocuk edebiyatının konu alanlarından biri de tarihtir. “Tarih öğretiminin temel amacı, çocuğun içinde yaşadığı hayata uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Tarih öğretiminden maksat yalnızca eski olayları öğretmek değil insanlığın günümüze gelene kadar geçirdiği evreleri meydana çıkararak şimdikiyi daha iyi anlamasını sağlamak ve geleceğe ışık tutmaktır” (Sungu, 1927, s. 153)

Tarih, Misalli Büyük Türkçe Sözlük’te “Toplumların, milletlerin başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişki ve bağlantılarını inceleyen ilim” şeklinde ifadesini bulmaktadır (Ayverdi, 2008, s. 3072). İnsanlığın kolektif hafızasını var eden tarih, geçmiş ve bugün birlikteliğinin somutlaşmasının en önemli aktörlerindedir. Her ne kadar, gelişen iletişim teknolojileri, ulaşımdaki kolaylıklar dünya üzerinde insanları birbirlerine yaklaştırsa da geleneksellik yerini evrenselliğe bırakıyor gibi görünse de dünya küresel bir köy olarak addedilip sınırların önemini yitirdiğinden dem vurulsa da bugün 21. yüzyılda dahi şahit olduğumuz savaşlar bizlere millet olma bilincinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Emperyalizm gözünü diktiği ülkeleri içten ve dıştan çökertme gayesinden hiç vazgeçmemektedir. Millet olma bilincine sahip toplumları içten yahut dıştan çökertmek, parçalamak zordur. Millet olma bilincinin kazandırılmasında tarih eğitimi vermek, tarih sevgisi kazandırmak başat unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok ülkede okullarda öğretilen tarih resmî tarihtir ve bu öğretim tarih bilinci ve ulus kimliği kazandırma amacına hizmet etmektedir. Tarih eğitimi ile toplumun müşterek değerleri, hisleri yeni nesillere aktarılma imkânı bulmaktadır. Ortak bir geçmişe sahip olmak millet olma bilincinin yaşatılmasında ve korunmasında, milletin devamı için gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Genç nesiller içinde yaşadıkları toplumu en iyi bir şekilde o toplumun tarihini, kültürünü ve değerlerini öğrenerek ve benimseyerek tanıyabilirler. Tarih eğitiminin önemli amaçlarından biri, genç nesillerin içinde yaşadıkları toplumu tanımalarını sağlamak için onlara geçmişlerini öğretmektir. Tarih eğitimi, bunu yaparken sadece eskiden yaşanmış olaylar hakkında bilgi vermek maksadını gütmeyiz; insanlığın tarih boyunca geçirmiş olduğu evreleri ortaya çıkararak bugün ulaşılan merhaleyi göstermeyi

ve geçmişin iyi analiz edilmesi ile şimdinin daha iyi anlaşılmasını ve geleceğe dair planların daha iyi yapılmasını amaç edinir.

Tarih eğitimi ile fertlere üst düzey düşünme becerileri de kazandırılmaktadır. Çünkü tarih geçmişte yaşayanların tecrübeleri, taktikleri, problem çözme becerileri ile doludur. Bizden önce yaşayanların tecrübelerinden yararlanmak sınırlı insan ömründe yapılan hataları tekrarlamamak, bilakis geçmişin hatalarından ders çıkarıp insan neslini daha iyi bir konuma getirmek, birikim ve deneyimlerimizi geliştirerek ilerlemek için tarih öğrenmeye ihtiyaç vardır.

Tarih derslerinin olgu aktarımı esasına dayanan bir anlayışla öğretilmeye çalışılması, öğrencilerin yaşadıkları dönemlerden çok uzak bir zaman dilimiyle ilgili salt bilgi verilerek, konuların sade sözlü bir anlatım yöntemi kullanılarak soyut biçimde aktarılmak istenmesi tarih öğretiminde karşılaşılan en önemli problemlerden biridir. Bu çeşit bir eğitim, bazı öğrencilerin ilgi ve meraklarını istenilen düzeyde uyandıramamakta ve derse karşı olumsuz tutum sergilemelerine neden olmaktadır (Demircioğlu, 2014). Ülkemizde tarih öğretimi ile ilgili her öğretim kademesinde “kuru bilgi yığını”, “sıkıcı”, “yaşamla ilişkisi kopuk” (Safran, 1993, s. 199) şeklinde dile getirilen durumun önüne geçmek, çocukların ve gençlerin tarih dersine karşı olumsuz tutumlarını değiştirmek için yapılabileceklerden biri, onları ders kitaplarının haricinde tarihle kurgunun başarılı bir şekilde harmanlandığı eserlerle karşılaştırmak olabilir.

Tarihi öğretmek için edebiyattan faydalanılması yeni değildir. İyi ve erdemli birer vatandaş olma konusunda rol model teşkil edecek karakterleri barındıran, bireylerin zaferlerini gösteren öyküler 19. yüzyılda okulların müfredatının merkezindedir. Son on yılda tarih öğretiminde edebiyatın kullanılması ile ilgili çok sayıda bilimsel ve popüler makale yayımlanmıştır (Nelson ve Nelson, 1999'dan akt. Öztaş, 2018, s. 28).

“Tarih bilimi veya tarihçi, genelde insanlığın, özelde toplumların geçmişte karşı karşıya kaldığı önemli olayları ayrıntısına girmeden konu edinir. Edebiyat ise daha çok tarihin anlatmadığı sıradan kişi ve olaylarla, bunların bıraktığı izlerin ayrıntılarıyla ilgilenir” (Erol, 2012, s. 60). Kurguda tarihi, bir arka plan olarak kullanan edebî ürünler tarihsel dönemi, tarihî unsurları bir evrak gerçekliği ile ele almaz; onu kendi yaratım gücünü de kullanarak kurgunun imkânları doğrultusunda yeniden şekillendirir.

İnan'a (1938'den aktaran Ocak, 1997, s. 11) göre edebî ürünler “kazılarda elde edilen çanak çömleklerden daha mühimdirler; çünkü bunlar toprak altında ölü kalan kırıntılar değil, cemiyetin ruhunda binlerce yıl yaşayan vesikalardır.”

Dilin imkânlarının en iyi şekilde, okuyanda estetik duygusu ve heyecan uyandıracak biçimde kullanılmasıyla oluşan edebî eserler; bünyelerinde barındırdığı tarihî unsurları belki yüzyıllarca belki daha fazla kendinde muhafaza ederek aynı dili konuşan toplumların gelecek yıllarda da bu tarihî birikimi bir kurgu içinde okuyarak hatırlamalarına, yaşamalarına olanak vererek tarihî mirasın gelecek nesillere aktarımını da bu sayede sağlamış olacaktır. Tarih nesnel bir gerçeklik olarak insanlığın sosyokültürel gelişimine paralel bir gelişme gösterirken edebiyatçılar bu gerçekliği kendi muhayyileleri, zihniyetleri ve yorumları ölçüsünde öznel bir hâle getirirler. Öğretmek yerine bilinç düzeyine getirerek, öğretilen nesnel bilgilerin gerçek hayatta karşılığını göstererek bilginin içselleştirmelerini sağlamaktadırlar.

Şimşek'e (2006, s. 75) göre; "Geçmişteki günlük yaşantıların tasvirini yaparak tarihsel figürleri daha canlı kılan tarihsel roman, değer aktarımı ve ulusal bir tarih bilincinin yaratımında okul dışı tarih öğretimi için etkili bir eğitim/ öğretim aracı olabilir. Bireylerin eleştirel düşünce becerilerini sekteye uğratmayacak, kaba ideolojik yaklaşımların dışında bir söylemle tarihsel gerçeklere atıfta bulunacak, onların zihinsel ve özellikle de duygusal gelişimlerine katkı sağlayabilecek tarihsel romanlar, eğitim açısından önemli bir değere sahiptir." Tarihsel romana geçmeden evvel çocuk edebiyatı eserlerinde işlenen önemli tarihî karakterler, tarihî mekânların dekor olarak kullanımı, tarihte yaşanmış bir olayın sade bir kurgu içinde verilmesi gibi karşımıza çıkan tarih, çocuk okuyucusuna tarih bilinci ve tarih sevgisi kazandırmada ders kitaplarında gördüğü salt tarihi daha iyi anlamasında yardımcı olabilmektedir.

2013 yılında yayımlanan ve 27 değer belirtilen Millî Eğitim Bakanlığı, Değerler Eğitimi Yönergesinde ilk kez "kültürel mirasa sahip çıkma" değeri dile getirilmiştir. Bu değer, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da hem "Değerlerimiz" başlığı altında belirtilen 10 kök değerden biri olan "vatanseverlik" değeri ile ilgilidir hem de "Temalar ve Konu Önerileri" başlığı altında "Millî Kültürümüz" temasının konularından biridir. "Kültürel miras" şeklinde programda yer alan bu tema ayrıca "tarihî mekânlar", "tarihî şahsiyetler", "tarihî eserlerimiz" gibi diğer konular ile de yakın durmaktadır.

Bir toplumun kültürel mirası pek çok unsurun birleşiminden meydana gelmektedir. Gümüşçü (2018, s. 108), kültürel mirası; "insanın yaşadığı tüm zamanlar boyunca oluşturduğu, biriktirdiği; geliştirerek yeni sentezlerle zenginleştirdiği ve sürekliliğini sağlayarak kendinden sonraki nesillere aktardığı tüm bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan nesnelere" şeklinde tanımlamıştır. Kültürel miras, toplumların geçmişteki sosyoekonomik yapıları, hayat felsefeleri, estetik duyarlılıklarına ilişkin detaylar barındıran, aynı

toplumda yaşayan insanların ortak mazilerine dair somut yahut soyut öğeler içeren, toplumların gelecekleri için birleştirici ve bütünleştirici bir mahiyet taşıyan zenginlikler bütünüdür.

Bilgin (2011, s. 41) Hartog'a (2003) gönderme yaparak daha önceleri geçmişle ilgilenmenin ve kültürel mirası yüceltmenin etnosantrizmle⁴ alakası olduğuna inanılırken bugün bu tutumun değişerek kültürel mirası korumanın o toplumun geçmişine ve şimdiki zamanına karşı bir borcu olarak görüldüğünü ve bunun evrensel bir koruma bilincinin emaresi sayılması gerektiğini ifade eder.

Tarih; geçmiş üzerine düşünmek, sorgulamak, çıkarımlar yapmak için hazır bir hâlde bekleyen, bireylere âdeta örnek olay incelemesi imkânı sunan insanlık için çok önemli bir çalışma/ araştırma alanıdır. Bıraktığı somut yahut somut olmayan kültürel miras öğeleri ile genç bireylere bir yandan kendi tarihleri en iyi şekilde, delilleriyle öğretilme imkânı bulunurken bir yandan da tarih sevgisi ve bilinci oluşturularak milletin fertleri arasında birlik ve beraberlik gerçekleştirilmektedir. Kültürel miras bir toplumda genç nesillere atalarının sanatta, edebiyatta, mimaride ve çeşitli alanlarda ulaştığı merhaleyi göstererek daha iyisini yapmak ve yaratmak konusunda ilham olmaktadır.

Tarihi öğretmek ve sevdirmek, öğrencilerde tarih bilinci, kültürel mirası koruma duyarlılığı oluşturmak için okullarda derslerde verilen konuların ders dışında da pekiştirilmesi gerekmektedir. Edebî ürünlerde okuyucusunun karşısına çıkan tarih hem okullarda öğretilen tarih bilgisini pekiştirmekte, hem okura mevcudu bulunduğu toplumun geçmişini tanıtarak tarih bilincine sahip olmasını sağlamakta hem de tarihe karşı bir sevgi uyandırmaktadır. Tarih bilinci kazanan, yaşadıkları toplumun geçmişini öğrenen, aidiyet hissettikleri milletin bir ferdi olmaktan gurur duyan her birey kendi kültürüne sahip çıkacak, kültürel mirasın değerini kavrayacak, korumak ve gelecek nesillere sağlam bir şekilde ulaşmasını sağlamak için elinden geleni yapacaktır. Bu bilinçle hareket ederek eserlerinde tarih sevgisi ve kültürel mirasın değerini kimi zaman doğrudan kimi zaman örtük bir dille aktaran isimlerden biri de Bilgin ADALI'dır.

Bilgin ADALI, 11 Aralık 1944 tarihinde Karabük ilinin Safranbolu ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babasının görevi nedeniyle Antalya, Alanya ve Mersin ve İstanbul'da yaşamış, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulunda radyo ve televizyon programcılığı alanında öğrenim görmüş, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema Televizyon

⁴ “1906'da William Graham Sumner tarafından ortaya çıkarılan etnosentrizm (etnosantrizm) kavramı, iç ve dış grupların varlığına ve kişinin kendi grubunun daima en üstte, merkezde yer aldığı düşüncesine dayanmaktadır. İlaveten kişinin kendi grubu dışındakilere daima saygısızlıkla baktığı ve hep daha aşağıda görülmesini ifade etmektedir.” (Alkan ve Erdem, 2021, s. 636).

Bölümünde yüksek lisansını tamamlamıştır. 1973 yılında Türk Dil Kurumu üyeliğine seçilmiş olan Adalı, şiir ve öykü yazmaya çok küçük yaşlarda başlamış, ilk şiir ve öykü denemeleri, 1959-1962 yılları arasında, Kıbrıs'ta çıkan *Beşparmak* dergisi ile Mersin'de birkaç arkadaşıyla birlikte çıkardığı *Kızı* dergisinde yayımlanmıştır. 60'lı yıllarda *Devinim 60*, *Dönem*, *Yordam* gibi edebiyat dergilerinde görev almış; öykü, şiir ve eleştiri türlerinde eserler yayımlamıştır. 70'li, 80'li yıllarda çeşitli dergilerde o dönemin izlerini taşıyan öykü ve şiirler yazmış, 1968-1976 yılları arasında TRT Ankara Televizyonu'nda Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Atatürk devrimlerini konu alan belgesel filmler, kültür ve sanat programları, çocuk ve gençlik programları hazırlamıştır. Ağırlıklı olarak roman olmak üzere hikâye, tiyatro, efsane, destan, şiir, inceleme ve diğer dillerden yaptığı çeviri eserleriyle birlikte yayımlanmış 71 kitabı bulunan yazar, şair, çevirmen, eğitmen ve yönetmen Bilgin Adalı, 30 Eylül 2012'de yaşamını yitirmiştir (Yağcı Demirkıran, 2022, s. 24-25).

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Bilgin ADALI'nın *Kariye Hazinesi* adlı eserinin hangi yönleriyle kültürel mirasa sahip çıkma değeri katkı sağladığını, eserde tarih sevgisinin nasıl işlendiğini ortaya koymaktır. Yapılan alan yazın taramasında Bilgin ADALI'nın üzerine bu kavramsal çerçevede yapılmış bir araştırma bulunmaması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi, Bilgin ADALI'nın *Kariye Hazinesi* eserinde tarih sevgisi nasıl verilmiş, kültürel mirasa sahip çıkma değeri nasıl yer almıştır? şeklinde ifade edilir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma yöntemlerinden nitel araştırmanın temelinde bazı olguları kendi içinde çalışmayı, kendine has unsurları ile değerlendirmeyi, ilişkilendirmeyi, anlamlandırmayı ve kişilerin bu olgulara ne gibi anlamlar yüklediğini açıklamayı amaçlamaktadır (Denzin ve Lincoln, 2005). Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada verilerin elde edilmesinde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi ya da belgesel tarama Karasar'a (2012, s. 77) göre "belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar."

Verilerin Analizi

Çalışmanın evrenini, Bilgin ADALI'nın *Kariye Hazinesi* adlı eseri oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşmak mümkün olduğundan evrenin tamamı örneklem olarak alınmıştır. Doküman incelemesi tekniği ile elde edilen veriler, betimsel analiz kullanılarak tahlil edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011)'e göre betimsel analiz önceden belirlenmiş bir çerçeveye bağlı olarak nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren analiz yaklaşımıdır. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildiği günlerden kalma bir hazinenin peşine düşen bir grup çocuğun maceralarının anlatıldığı eser, doğrudan kültür varlıkları ve onları koruma konusunda bilgi veren kazanımlarla tarih, kültür ve miras öğrenme alanında farkındalık yaratmaktadır. *Kariye Hazinesi* adlı kitapta “*Bir Amacı Vardı Onun, Savaş, Zafer ve Sonrası, Fetihden 554 Yıl Sonra (29 Mayıs 2007), Kariye Müzesi, Duvardaki Gözler, Planın Öteki Yarı, Müzedeki Esrarengiz Ziyaretçi, Dedenin Öyküsü, Erdal Öğretmen, Harabenin Gizi, Baskın Planı, Baskın, Yağmurluklu Adam*” olmak üzere toplam 14 hikâyeye yer almaktadır. Ayrıca kitapta okuru bilgilendirmek amacıyla ek hâlinde Fatih Sultan Mehmet, Kariye Müzesi, Mimar Sinan'ı anlatan kısa bölümler de bulunmaktadır.

Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için adı geçen eser her iki araştırmacı tarafından iki ay ara ile ikişer kez okunmuş, elde edilen ve tasnif edilen verilerin ilk okuma ve son okuma neticesinde değişmediği görülmüştür. Elde edilen verilerin analizi ile ilgili uzman görüşüne de başvurulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

1. Tarih Merakı ve Sevgisi

*“Evvelâ millete tarihini,
asil bir millete mensup bulunduğumu,
bütün medeniyetlerin anası olan
ileri bir milletin çocukları olduğumu öğretmeliyiz.”*

Atatürk

Farklı yönleriyle birey ve toplum ilişkisine yer veren edebî eserde bireyin dünü, bugünü ve yarını, toplumsal zemin, zaman ve yapısı içinde bulunduğu kültür ve değerler dünyasıyla birlikte anlatılır. Tarihî olay ve kişilerle örülü nitelikli edebî metinler, tarih öğretmek gibi bir göreve sahip olmasa da çocukta geçmişini anlama, öğrenme, araştırma isteği uyandırarak çocuğun tarih sevgisi ve merakı kazanmasında etkin bir rol üstlenir. Bir başka deyişle “edebî eserin tarih öğretmek gibi bir işlevi olmasa da tarih ilmini anlama ve sevdirmeye yolunda etkin

bir rolü vardır. Bu bağlamda tarihçinin yazdıklarıyla sunulan bir tarihî olay veya şahsiyet, edebiyat ve edebî mahsuller vasıtasıyla ilgi alanı haline getirilebilir (...) Gayesi güzellik duygusu uyandırmak olan bilhassa kurmacaya dayalı sanat eseri, aynı zamanda konu edindiği alanı okuyucuya sevdirmede, dolayısıyla okuyucunun bu alanda bilgi sahibi olmasının önünü açmasında büyük rol oynar.” (Erol, 2012, s. 60-61). Ayrıca tarihi konu edinen edebi eserler, çocuğun mensup olduğu topluluğun özelliklerini anlamasına, geçmişle bağ kurmasına, tarihî ve kültürel değerleri tanıyıp keşfetmesine yardımcı olarak çocuğun hayata bakış açısını zenginleştirir. Özellikle de tarihî karakterleri ve yaşamları tanıtarak çok çeşitli uygarlıkları keşfetmesine, birbirinden zengin değerleri saygı ve hoşgörü ile kabullenmesine imkân sağlar. Bu bağlamda İstanbul fethini kurguya farklı şekilde yerleştiren Bilgin ADALI'nın *Kariye Hazinesi* adlı eserinde İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildiği günlerden kalma bir hazinenin peşine düşen bir grup çocuğun maceraları anlatılır. Eserde tarih sevgisi ve merakı, öğrencilerine kültür varlıklarının sahip olduğu değerler konusunda bilgi ve bilinç kazandırma hevesindeki idealist öğretmen Erdal karakteri üzerinden verilmeye çalışılır.

Kariye Hazinesi'nin idealist karakterlerinden Erdal öğretmen, derste İstanbul'un fethedilmesini anlatırken 7. sınıf öğrencilerinin dikkatini çekmek isteğiyle Kariye Müzesi'nde kayıp olan bir hazinenin varlığından söz eder. Öğrencilerin oldukça ilgisini çeken bu ders sonunda Can ve arkadaşları kayıp olan hazinenin peşine düşerek araştırmaya başlar. Bu süreçte birçok tarihî konuyu araştıran çocuklar, İstanbul'un fethi başta olmak üzere Kariye'nin yapımı ve geçirdiği evreler, geçmiş dönemdeki mimari yapılar hakkında derin bilgi sahibi olurlar: “Çocuklar ben sizi bu konularda araştırmaya teşvik etmek için böyle kurmaca bir hazine öyküsü anlatmıştım. Sizin gidip müzeyi gezeceğinizi, araştırma falan yapacağınızı ama müzede bir şey bulamayınca benzer başka konulara eğileceğinizi düşünmüştüm” (Adalı, 2021, s. 89).

Erdal öğretmenin tutumu, çocukları ders dışı öğrenme ortamlarında eğlenerek öğrenmeye sevk etmiş; araştırma becerilerini geliştirerek merak duygusunu tetiklemiştir. Eserde Erdal öğretmen bilgiyi oyun hâline getirerek tarih konusunda farkındalık ve öğrenme isteği yaratmayı amaçladığının altını çizmiştir.

2. Kültürel Mirasa Sahip Çıkma

2. 1. Kültürel Mirasın Yasalar Çerçevesinde Korunması

Doğrudan kültür varlıkları ve onları koruma konusunda bilgi veren kazanımlara sahip olan *Kariye Hazinesi* adlı eser çocukların tarih, kültür ve kültür

varlıkları öğrenme alanında farkındalık kazanmasına ve tüm toplumlar için oldukça önemli ve kaçınılmaz noktalardan biri olan koruma bilincinin kazanılmasına olanak sağlar. Kültürel mirasa sahip çıkılması teması üzerine kurgulanan eser, kanun çerçevesinde kültürel mirasın korunarak define avcılarında ya da kötü niyetli olan tarihî eser kaçakçılara fırsat verilmemesi konusunda önemli iletiler taşır. Kitabın önsözünde bu konuya değinen yazar, kültürel mirasın korunması gerekliliğini hatırlatarak çocuklara şöyle seslenir: *“Yasalarımızın yasaklamasına karşın suç olduğunu bile bile gizlice define arayanlar yurdumuzun toprakları altında çok eski çağlardan günümüze ulaşmış hazineleri bulup yabancılara satmaya çalışanlar hâlâ var günümüzde. Bir gün bir define bulursanız kendi başınıza çıkarmaya kalkışmayın sakın. Yetkililere haber verin. O buluntuların zarar görmeden gün ışığına çıkmasına yardımcı olun. Böyle yaparsanız ödüllendirecektir sizi devletimiz”* (Adalı, 2021, s. 10).

Kitapta hem Can'ın dedesinin hem de Erdal öğretmenin anlattığı hikâyede kültürel varlıkların bir ülkenin belleğini oluşturduğuna dikkat çekilerek bu zenginliğe nasıl sahip çıkılması gerektiği hatırlatılır. Üzerinde hassasiyetle durulan bu konuyla ilgili olarak eserin estetik ve tarihî değerini korumak amacıyla bütünlüğü bir anlayışla hareket edilmesi ve yetkililerle iş birliği hâlinde olunması gerektiği ifade edilir. İlk hikâyede-Can'ın dedesinin Can'a anlattığına göre- eserlerine bir kilit taşı gizleyen Mimar Sinan'ın bu kilit taşının yanına bir not ve bir torba altın bırakmasından söz edilir. Hikâyeye göre yıllar sonra kilit taşı ufalanınca bir genç mimar onu oradan çıkarır; ama ne yapması gerektiğini bilemediği bir sırada Mimar Sinan'ın notunu görür. Notta eserin nasıl düzeltileceğini açıklayan Mimar Sinan, işin masraflarını karşılarsın diye bir miktar da altın bırakmıştır. Genç mimar onun tavsiyesine uyar; ama altınları kullanmaz. Tarihî eser niteliği taşıyan altınları devlete teslim eder.

Erdal öğretmenin anlattığı hikâyede ise define olduğunu düşünerek evini kazan bir adam, evini yıkmakla kalmaz kendi de bu yapının altında kalır. Hazine merakıyla evinden olan adam canını zor kurtarır. Bu hikâyelerle Can ve arkadaşlarına bir uyarıda bulunulan eserde hazineyi arayacak kişilerin bunu yasalar çerçevesinde yapmaları gerektiğinin altı şu sözlerle çizilir:

“Yalnız bu işin bir de yasalarla ilgili yanı var, onları da biliyor musunuz?”

“Neymiş o dede?”

“Yasalara göre her önüne gelen kendi kafasına göre define arayamaz. İlgili yerlere bu konudaki kanıtları gösterip izin almak gerekir. Bulunan hazine müzelere kaldırılarak koruma altına alınır. Bulana da hazinenin değeri ölçüsünde bir ikramiye verilir” (Adalı, 2021, s. 51-52).

“Gerçekten de ustaların arasında paylaştırmışlar mı o altınları?”

“Olur mu hiç? Tarihi değeri olduğu için o paraları hemen müzeye kaldırmışlar” (Adalı, 2021, s. 64).

Eserin ana karakteri Can, Kariye'nin kayıp hazinesini bulmak istediğini dedesine söyleyince dedesi torununa kanunlar çerçevesinde hareket etmelerini söyler. Onlarla birlikte ipucu arar ve bulduklarını, yetkililere haber verme şartıyla onlara yardım eder. Eserde kültürel mirasın yasalar çerçevesinde korunmasının önemi örnek hikâyeler aracılığıyla okura aktarılırken bu bilincin kazanılması gerektiğinin de altı çizilir.

2. 2. Kültürel Yapıların Estetik Değerinin Korunması ve Restorasyonun Önemi

Bilgin ADALI, *Kariye Hazinesi*'nde tarihî yapıların restore edilmesi konusunun önemine de değinmiştir. Eserde kültürel yapıların korunup korunmadığı ve restorasyonun uygulanıp uygulanmadığı gibi durumlara yer verilerek iki durum arasındaki fark, karşılaştırmalı şekilde ortaya konmuştur. Koruma ve restorasyonun bir bütün olduğuna dikkat çekilen eserde bu bilincin eksikliğinde kültürel değerlerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasında sorun yaşanacağı da belirtilir.

Kariye Hazinesi adlı eserde harabeye dönen tarihî yapıların tekinsiz, suç işlenebilecek yerlere dönüştüğüne dikkat çekilir. Kitapta estetik değerine zarar vermeden kültürel varlıkların restore edilebileceğine dikkat çekilerek tarihî yapıların bozulmadan korunması gerekliliği çocuklara farklı noktalarla sezdirilmektedir.

Örneğin eserde Can ve arkadaşları, Kariye Müzesi'ni gezerken tarihî yapının zaman içerisinde değiştiğini fark ettikten sonra tarihî yapının restorasyon sürecini araştırarak yapının ilk ve son hâlini şöyle kıyaslarlar:

“Bu da yirminci yüzyıl başlarındaki hâli.”

“Ama bunda minare değişik.” diye bağırdı İrem.

“Evet, öyle. Ama bu konuda bilgi bulamadım. Bir depremde şerefesi yıkılmış olmalı. Yeniden yapılarırken böyle yapmışlar.”

“Eskisi daha güzelmiş” (Adalı, 2021, s. 38).

Eserin bir başka bölümünde ise Kariye Müzesi'nin çevresini gezerken bir sokakta eski İstanbul evlerine yer verilir ve bu kısımda da kültürel özelliğın korunarak tarihî yapıların restore edilmesinin önemine gönderme yapılır. Erdal öğretmenin Antalya'da Kaleiçi'ni anlatması ve oradan bahsederken özgün

yapısının hâlâ korunuyor olmasına dikkat çekmesi de konuyla ilgili bir diğer örnektir.

“Bir şeyler bulabilmek umuduyla müzenin çevresini dolaştılar, sokaklarda gezindiler biraz. Bir tek sokakta eski İstanbul evleri korunmuş, daha doğrusu özgün planlarına göre yeniden inşa edilmişti” (Adalı, 2021, s. 58).

“Haliç kıyısında öyle bir sürü çok eski yapı var, harabe hâlinde duruyor” (Adalı, 2021, s. 66).

“Kentin eski zamanlarından kalma Kaleiçi bölgesinde yeni yapı hemen hemen hiç yoktur. Büyük çoğunluğu ahşap, eski evlerdir oradakilerin. Geleneksel Anadolu mimarisinin özgün örnekleri hâlâ yaşar orada” (Adalı, 2021, s. 69).

“Solda Rum Kilisesi’nin az ötesinde bin yıldır insan eli değmemiş gibi görünen, harap bir yapı duruyordu” (Adalı, 2021, s. 71).

“Valla patron, bu gece malları gizlice kıyıya indirmek için en güvenli yer burası.” diyordu bir adam. “İyi de ya biz buradan götürmeden birileri gelirse? Berduşun biri gelip burada uyumak isterse?” (Adalı, 2021, s. 74).

Tarihi ve kültürel yapıları korumak, ne yazık ki korunamayıp zamana direnemeyenlerin ise aslına uygun olarak yenilenmesini sağlamak ve bir şekilde o mirası yaşatmak tarih bilinci ve kültürel duyarlılığa sahip her yurttaşın vatandaşlık görevidir. Kültürel yapıların estetik değerinin farkında olan bireyler geçmişin emanetini geleceğe taşıyabilen bireyler olacaklardır.

2. 3. Kültürel Varlıkların Belgesel Değeri ve Bilginin Etkili Şekilde Kullanılması

Cemiyetin ruhunu yansıtan kültürel varlıklar aynı zamanda düşünmek, sorgulamak, o dönemi iyi analiz etmek için çok iyi birer vesika konumundadırlar. “Bir kültür varlığının en önemli değeri belgesel değeridir. O varlık, salt fiziksel bir varlık olmaktan öte, içerdiği ve günümüz toplumuna aktardığı bilgiler nedeniyle önemlidir. Bir kültür varlığı incelendiğinde, onu yaratan/ kullanan ve zaman içinde değiştiren toplum(lar)ın niteliklerini öğrenmek olasıdır. O toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik niteliklerinin yanı sıra, teknik düzeyleri, moda ve beğenileri, estetik yaklaşımları, yaşam biçimleri, ritüelleri, sosyal/ toplumsal normları bu fiziksel tanımları doğru yorumlamakla anlaşılabilir, öğrenilebilir” (Asatekin, 2004, s. 49). *Kariye Hazinesi* kitabında Can ve arkadaşları esere konu olan “Kariye Müzesi”ni tanımaya çalışırken kültürel varlıkların belgesel değerinin de farkına varırlar. Araştırmaya meraklı çocuk kahramanlar, Kariye’nin tarihçesi yanında bu kültürel yapının sosyal, kültürel,

politik özellikleri ve İstanbul için önemi hakkında bilgi edinirler ve bu bilgi edinme süreci eserde şöyle aktarılır:

“Boynuna asılı küçük çantadan bir tomar kâğıt çıkardı Can. Epeyi bilgi edindim. Önce tarihçesine bir göz atalım. Özetleyerek anlatacağım. (...) Bakın bu da eski bir fotoğrafı caminin. 19. yüzyıldan kalma” (Adalı, 2021, s. 35, 37).

“(...) Şu planı getirsene ben de bir bakayım.” “Gel de ekranda bak dede. Ekranda büyütebiliyorum, daha iyi görünüyor” (Adalı, 2021, s. 50).

“Önce İnternette indirip bastığı Balat haritasını gösterdi Can, dedesine. Bilgisayarda Google Earth sitesini buldu Can. Dönmekte olan dünya üzerinde, Türkiye’yi işaretledi. Görüntüyü yaklaştırıp İstanbul’u seçti. Daha da yaklaştırıp Balat’ı buldu. Yukarıdaki bir yere tıklayıp uzaklık penceresini açtı ve Kariye’den Haliç’e olan uzaklığı ölçtü” (Adalı, 2021, s. 65).

Bilgi edinme süreci içerisinde Kariye müzesi planını ve müzenin çevresindeki dehlizleri internette araştıran çocuklar, Google Earth sitesini kullanmayı da öğrenirler. Bilimsel bilgiler ve fotoğraflar toplayarak araştırma yapma heyecanını yaşayan ve deneyimleyen çocuklar, edindikleri bilgiyi birbirleriyle paylaşma zevkini de tatmış olurlar. Bu yönüyle *Kariye Hazinesi* adlı eser, çocuklara araştırma merakı ve bilinci kazandırma, bilimsel yol ve yöntemlerin önemini öğretme, teknolojinin iyi yönde ve bilgi kaynaklarının ise etkili bir şekilde kullanma konusunda da iyi bir örnek niteliği taşımaktadır.

2. 4. Kültürel Varlıkların Değerleri ve Kaynakların Güvenilirliğini Sorgulama

Kültür varlıkların belgesel başta olmak üzere tarihî, estetik, mimari hatta ekonomik değeri bulunmaktadır. Kültürel mirasın değeri bilindikçe kültür varlıkları korunacak ve yaşatılacaktır. Bu nedenle özellikle genç kuşaklar, somut ve soyut kültürel miras konusunda bilinçlendirilmeli, farklı kademe ve düzeydeki eğitim programları bu konuya yer vermeli, kültürel varlıkların gerçek değerini ortaya koyan bilgiler sağlıklı ve güvenli bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

Kariye Hazinesi kitabında araştırma yapan çocuklara bilginin kaynağıyla birlikte, elde edilen bilgiyi sorgulamanın önemli olduğu kültürel varlıklar üzerinden öğretilir. Kariye Müzesi ile Haliç arasındaki dehlizleri internet üzerinden araştıran Can, internetteki bilgilerin yanlış ve geçersiz olduğunu görür. Kitapta bu konu şöyle dile getirilir:

“Bir başka sitede ise, bir ucu Ayasofya öteki ucu Kariye’de bulunan bir dehlizin birleşerek Yedikule’nin az ötesinde, surların denize dayandığı yerde denize açıldığı yazıyordu. Bir başka yazıda ise Kariye’den Haliç’e inen bir dehlizin sözü ediliyordu. Bunların hiçbirisi güvenilir kaynak ve bilgi değildi. Ama yine kitapta okuduğu söz geldi aklına: Efsanelerin hepsinde bir gerçeklik payı vardır” (Adalı, 2021, s. 54).

“Çocuklar üzgünüm ama size kötü bir haber vereceğim. Kariye hazinesi diye kayıp bir hazine yok. Yeni okuduğum bir tarih kitabına göre, Fatih’in orduları İstanbul’u kuşatınca din adamları (...) öteki kiliselerde bulunan tüm hazineleri Ayasofya’ya taşımışlar.”

“Ama dedeee!” dedi Can, “İnterneti didik araştırdım, öyle bir bilgiye ulaşamadım.”

“Eeee, ne yapalım? Demek ki bilgi bulunmuyor senin İnternette. Şimdilik, kitaplar daha güvenli bilgi kaynağı. İyi bir araştırmacıysan, bilgisayardan ulaşamayacağın pek çok bilgiye kitaplarla ulaşmayı mutlaka deneyeceksin. Bilgi kaynaklarını iyi değerlendirmek gerek” (Adalı, 2021, s. 78-79).

İnternetteki sitelerin dehliz yerlerini farklı göstermesi ve yine Kariye’de kayıp bir hazinenin olmadığı bilgisinin internetteki sitelerde yer almaması bilgi kaynağının güvenilirliğini kontrol etme konusunu gündeme getirir. Can’ın dedesinin araştırmayı kitaplarla sürdürmesi güvenli ve doğru bilgi kaynağına başvurmanın önemini göstermesi açısından önemlidir. Sahaftan alınan eski bir kitapta doğru bilgilerin bulunması, çocuklara kitabın güvenli bir kaynak olduğunu ve bir şeyin araştırılacağında mutlaka kitaplara da bakılması gerektiğini sezdirerek öğretir.

3. Müze Kültürü

Kültürel varlıklar konusunda bilgi edinmenin en önemli yollarından biri keşif, gözlem ve deneyimdir. “İletişim süreci terminolojisi açısından konumuna baktığımızda müzeler belirli bir bağlamdan hareketle mesajını çeşitli kanallar aracılığıyla alıcılara (ziyaretçilere) ileten kaynaklardır. Müzeler öğretmene, ders kitabına, televizyon ve gazetelere ve daha pek çok kaynağa alternatif ve onları tamamlayıcı bir kaynaktır. Bir kurum olarak müzeler, hayatın hemen her alanında insanlığın geçmişten günümüze birikimlerini yansıtan, insanların ‘nereden başlayıp, nereye geldiğini’ gösteren, ama ana parçaların eksik olduğu yap-bozlar gibidir” (Ata, 2003, s. 342). Tarihî döneme açıklık getiren her türlü nesnenin sınıflandırılarak sergilendiği mekân olmanın ötesinde müzeler, bireye farklı ve çok yönlü öğrenme olanağı sunmaktadır. Özellikle öğrencilerin taşınır

kültür varlıklarına ilişkin bilgi birikiminin müze gezme oranıyla bağlantılı olduğu söylenebilir (Asatekin, 2004, s. 165). Okul dışı öğrenme ortamlarından biri olan müzeler, çocuğun tarihî bilgisini ve merakını pekiştirerek tarihsel zaman, mekân arasında bağ kurma becerisini geliştirir. Bunun yanında kültürel değişim, dönüşüm ve sürekliliğin algılanmasını kültürel mirasın tanınmasını ve korunmasını sağlayan müzeler ayrıca tarihî, kültürel ve çevresel farkındalığın artması noktasında da olumlu etkilere sahiptir.

Kariye Hazinesi'nin ana mekânlardan biri olan Kariye Müzesi, eserde olayların da geçtiği başlıca yerlerden biridir. Can ve arkadaşları çıktığı keşif yolculuğunda nesneden öğrenme temeline dayanan müze eğitimini deneyimleyerek bu konuda özel bir kültür sahibi olmuşlardır. Eserde müze kültürü oluşturabilecek bölümler şöyle yer alır:

“On dakika güle eğlene yürüdükten sonra müzeye gelmişlerdi bile. Gerçekten de çok güzel, görkemli bir yapıydı. Selin hemen fotoğraf çekmeye koyuldu” (Adalı, 2021, s. 38).

“Müze açılalı epeyi olmuştu ama gezmeye gelen kimse yoktu. Onları tanıyan biletçi, bilet kesmedi bu kez. Düün de gelmiştiniz siz. Eksik bıraktığınız yerler kaldı anlaşılan.” diyerek içeri aldı onları” (Adalı, 2021, s. 55).

Yazar, çocukların müze girişindeki görevliden bilet almaları, eserleri incelemeleri, gördükleri yapıların fotoğraflarını çekmeleri gibi birçok faaliyetle farklı duyuları da harekete geçirerek aktif öğrenme sürecini etkin kılmak adına müze kültürüne yer vermiştir.

4. Kültürel Mirasın Diğer Önemli Unsurları

4.1. Sahaf

Eski kitapların alınıp satıldığı yer olan sahaflara *Kariye Hazinesi* adlı kitapta kısaca şöyle yer verilmiştir: *“Sahaflardan eski bir Osmanlı Tarihi kitabı buldum. İstanbul'un fethiyle ilgili bilgileri okuyorum kuzucuk”* (Adalı, 2021, s. 70). Can'ın dedesi, Kariye'de kayıp bir hazine olmadığını sahaftan aldığı eski bir tarih kitabından öğrenmiştir.

4.2. Eskici

Kariye Hazinesi'nde eski eşyaların alınıp satılmasıyla uğraşan kişiler olarak tanımlanan eskicilere de değinilir. Eskiden sokaklarda arabasıyla dolaşan, eşya takası yapan günümüzde pek rastlanmayan eskiciler, kitapta yerel söyleyiş kullanımıyla dikkat çekmektedir:

“Eskiiiii! Eeskiler alıyom! Eeeeskiiii!” diye bağıarak bir eskici geçti yan sokaktan” (Adalı, 2021, s. 76).

5. İnsan Yaşamına ve İnsan Haklarına Saygı ve Hoşgörü

Kültürün kendi içinde bir bütün olduğu öngörülürse gelecek kadar geçmişin de düşünülmesi, geçmişe ve onun kültürel mirasına sahip çıkılması ve değerlerin korunması gereklidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde kültürel yapıların korunması, aynı zamanda hem tarihin sevilmesi hem de insan yaşamına ve insan haklarına saygılı olunması anlamına gelir.

Kariye Hazinesi adlı eserde dikkat çeken bir diğer önemli başlık da insan yaşamına ve insan haklarına saygı ve hoşgörü değeridir. Bu değer, hem kültürel eserlerin korunması başlığıyla hem de önemli bir tarihî kimliğin sergilediği tutum ve davranışlar üzerinden anlatılır. Eserin giriş kısmında Erdal öğretmen İstanbul kuşatmasını anlatırken bir komutandan öte lider kimliğindeki Fatih Sultan Mehmet’in fetih sırasındaki tutum ve davranışlarını da ayrıntılı şekilde aktarır. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u kuşatmadan önce ve kuşatma sırasında orada yaşayan halka can ve mal güvencesi vermesi, aynı zamanda askerlerine halka zarar vermeme konusunda ikazda bulunması ve yine kuşatmadan sonra korkan halkı rahatlatıp isterlerse mesleklerini aynen icra edebileceklerini söylemesi insan hayatına ve onuruna saygı gösterdiğinin bir kanıtıdır:

“Sultan II. Mehmet son bir kez daha barışçıl bir yol izlemek istedi. 24 Mayıs günü, imparatora bir elçi yolladı. Kenti daha fazla savaştan teslim ederse ne kendisinin ve ailesinin ne de halkının canına ve malına dokunulmayacağını, kendisine Mora yöneticiliğinin verileceğini, halkın da gitmekte ya da kalmakta özgür olacağını bildirdi (Adalı, 2021, s. 20).

“(…) Bulacağınız para, altın, gümüş, mücevher sizin olsun. Ama mülkler benimdir. Evleri, konakları, sarayları, kiliseleri yakıp yıkmayın. Özellikle kiliselere ve oraya sığınmış insanlara zarar verenler, anında öldürülecektir bilesiniz. Aman dileyene, silahını bırakana kılıç çalmayınız, yoksa gazabım gelir sizi bulur” (Adalı, 2021, s. 24).

“Bugünden itibaren yaşamınız ya da özgürlüğünüz konusunda en küçük bir korkunuz olmasın, artık benim güvencem altındasınız.” dedi. Savaş nedeniyle kentten kaçanların dilerlerse geri dönüp mesleklerini sürdürebileceklerini söyledi” (Adalı, 2021, s. 26).

Can ve arkadaşları Kariye Kilisesi üzerine araştırma yaparken Can, bu yapının uzun bir süre daha kilise olarak kullanıldığını şu sözlerle ifade eder:

“1296’daki büyük depreme dayanan bina, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u alması ardından, bir süre daha kilise olarak kullanılmış, 1511 yılında camiye dönüştürülmüş.”Yani Fatih kiliseye dokunmamış mı?” diye sordu İrem. Hayır, kilise olarak bırakmış burayı, 1453’ten 1511’e kadar kilise olarak kullanılmış.” (Adalı, 2021, s. 36).

Fatih Sultan Mehmet’in Osmanlı tarihinde İslam dışındaki dinlere oldukça hoşgörülü olan padişahların başında geldiği bilinmektedir. Fatih Sultan’ın bu yönüne gönderme yapılan *Kariye Hazinesi*’nde padişahın bu hoşgörülü tutumuna değinilir. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u aldıktan sonra Kariye Kilisesi’ni uzun bir süre halkın kilise olarak kullanmasına imkân tanınması, Kariye Kilisesi’ndeki papazların -Fatih’e güvenerek- kiliselerdeki hazineleri toplayıp Ayasofya Kilisesi’ne götürmeleri, farklı dinlere mensup insanlara karşı saygılı davranılması bu bağlamda vurgulanan noktalardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuklar, okudukları eserler yoluyla içinde yaşadıkları toplumun geçmişini, ülkelerinin zengin tarihsel mirasını tanıyarak onları koruma bilincine de sahip olmaktadır. Bu bağlamda Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Millî Kültürümüz” teması işlenmesi zorunlu temalardan biridir ve bu başlık altında kültürel miras, şehirlerimiz, tarihî mekânlar, tarihî şahsiyetler, tarihî eserlerimiz gibi birçok önemli konuya yer verilmektedir. Bahsi geçen konular açısından değerlendirildiğinde Bilgin Adalı’nın *Kariye Hazinesi* adlı eserinin Millî Kültürümüz temasının kazanımlarını destekleyecek nitelikte bir eser olduğu görülmüştür.

Kariye Hazinesi adlı eserinde bir grup çocuğun gözünden define avcılığı ve tarihî eser kaçakçılığını işleyen Bilgin ADALI; kültür varlıkları ve onları koruma konusunu ele almıştır. Eserinde araştıran, sorgulayan, özgüveni yüksek, tarihe meraklı, insani ve kültürel değerleri daima öne alan bireyler yetiştirmenin önemine dikkat çeken yazar; tarih ve kültürel mirası öğrenme alanında farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Tarih ve kültürel miras gibi iletiler açısından çok zengin olan kitap, kültürel yapıların korunması noktasında birçok önemli noktaya değinmiştir. Kanun dışı define arama, tarihî eserleri yabancılara satma gibi birçok mesele olay örgüsüne eklenen küçük hikâyelerle kurguya dâhil edilmiştir. Tarihî yapıların restore edilmesi konusunun önemine de değinilen eserde koruma ve restorasyonun uygulanıp uygulanmadığı durumlara yer verilerek iki durum arasındaki fark karşılaştırmalı şekilde ortaya konmuştur. Koruma ve restorasyonun bir bütün olduğuna dikkat çekilen eserde bu bilincin

eksikliğinde kültürel değerlerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasında sorun yaşanacağı da belirtilmiştir. Kitapta estetik değerine zarar vermeden kültürel varlıkların restore edilebileceği ve tarihi yapıların bozulmadan korunması gerekliliği çocuklara farklı noktalarla sezdirilmektedir.

İletileri kimi zaman doğrudan vermek yerine kurgu üzerinden sezdirme yolunu tercih eden yazar, hem tarih sevgisi ve merakı hem de kültür varlıklarının sahip olduğu değerler konusunda bilgi ve bilinç kazandırmayı hedeflemiştir. *Kariye Hazinesi*'nde tarih sevgisi ve merakı öğrencilerine kültür varlıklarının sahip olduğu değerler konusunda bilgi ve bilinç kazandırma hevesindeki idealist öğretmen Erdal karakteri üzerinden anlatılmıştır. Erdal öğretmenin tutumu, çocukları ders dışı öğrenme ortamlarında eğlenerek öğrenmeye sevk etmiş, müze kültürü edinmeye teşvik etmiş, araştırma becerilerini geliştirerek merak duygusunu tetikleyerek örnek bir davranış oluşturmuştur. Erdal öğretmenin bu tutumuyla bilgiyi oyun hâline getirerek tarih konusunda farkındalık ve öğrenme isteği yaratmanın önemi gösterilmek istenmiştir. Eserde Erdal öğretmenin çocuklarla kurduğu ders içi ve ders dışı etkin iletişim biçimi, öğretim yöntemleri ve müze ile eğitim eserde dikkat çekici diğer eğitimsel öğelerdir.

Kitapta deyim, atasözleri ve ikilemeler dışında sanat tarihi ve mimarlıkla ilgili terimler de dikkat çekici yoğunlukta karşımıza çıkmaktadır. Frenk, fresk, dehliz, balat, mozaik, şapel, ayazma, kervansaray, su kemeri, medrese, kilit taşı, kubbe, levent gibi kelimelerinin yanında Ayasofya, Mihrimah Sultan Camii, Şehzade Camii, Süleymaniye Camii, Mimar Sinan Camii, Drina Köprüsü gibi birçok özel isim kullanılarak dil ile kültür aktarımı yapılmış çocuklarda tarih merakı uyandırılmaya çalışılmıştır.

Kültür varlıklarının değeri bilindikçe kültürel miras korunacak ve yaşatılacaktır. Bu eserlerin, belgesel başta olmak üzere tarihsel, estetik, mimari hatta ekonomik değeri bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle genç kuşaklara tarih sevgisi ve merakı yanında kültürel mirası koruma bilincinin aşılması için örgün eğitimde farklı kademe ve düzeydeki öğretim programlarına kazanım olarak konulmalı, başta Sosyal Bilgiler, Türkçe gibi dersler olmak üzere diğer derslerde de disiplinler arası bir yaklaşım olarak kültürel mirasa sahip çıkma değeri işlenmelidir.

Çocuklara kültürel mirasın korunması konusunda farkındalık kazandırmak için anaokullarından başlayarak eğitim verilmeli, örgün eğitimde mevcut bulunan derslerin ötesinde bağımsız bir ders de konularak sanat tarihi ve kültürel miras konularında dikkat çekici etkinliklerle kalıcı bir öğrenme sağlanmalı ve böylelikle tarih duyarlılığına sahip kültürel varlıklarını koruyan bilinçli bir toplumun temelleri atılmalıdır.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

- Adalı, B. (2021). *Kariye Hazinesi*. Can Sanat.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Alkan, F.& Erdem, R. (2021). Etnosentrizm ve meslek merkezcilik: Kavramsal bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12 (30), 635-651.
- Arseven, T. (2005). Mesaj açısından çocuk kitapları. *Hece Dergisi* (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı 2. Baskı), 51-63.
- Ata, B. (2013). Sosyal bilgiler eğitiminde müzelerin önemi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (3. Baskı) içinde (s. 342-354). Pegem Akademi.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6 (18), 16-19.
- Ayverdi, İ. (2008). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (Gözden geçirilmiş 3. Baskı). Kubbealtı.
- Bilgin, N. (2011). Sosyal düşüncede kent kimliği. *İdeal Kent Dergisi*, 2(3), 20-47.
- Demircioğlu, İ. H. (2014). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Anı
- Denzin, N. K.& Lincoln, Y. S. (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, Sage.
- Erol, K. (2012). Tarih-edebiyat ilişkisi ve tarihî romanların tarih öğretimine katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Gül Asatekin, N. (2004). *Kültür ve Doğa Varlıklarını Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?* T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Gümüüşçü, O. (2018). Tarihî coğrafya ve kültürel miras. *Erdem Dergisi*, (75), 99-120. <https://doi.org/10.32704/erdem.496740>.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Perşembe Kitapları.
- MEB (2013). *Değerler Eğitimi Yönergesi*. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregitimi.pdf, Erişim tarihi: 20.04.2022.

- Mutlu, B. ve Çağlayan, Ö. (2018). Gelişim alanlarına uygunluğu açısından Bilgin Adalı'nın çocuk romanları. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 24(96),77-95.
- Ocak, A. Y. (1997). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler: Metodolojik bir Yaklaşım*. Türk Tarih Kurumu.
- Öztaş, S. (2018). Tarih derslerinde bir öğretim materyali: Edebî ürünler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 27-41.
- Safran, M. (1993). (1993), Değişik öğrenim basamaklarında tarih becerisine ilişkin tutumlar üzerine bir araştırma. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 35-40.
- Sungu, İ. (2002). Tarih öğretimi hakkında. (Bahri Ata Çev.). *Millî Eğitim Dergisi*, 53(154), 52-59.
- Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 143-157.
- Şimşek, A. (2006). Tarihsel romanın eğitimsel işlevi. *Bilig Dergisi*, (37), 65-80.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatı Kültürü/ Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı*. Kök.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı, edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, CX (780), 12-31.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, XIII, 161-167.
- Yağcı Demirkıran, T. (2022). *Bilgin Adalı'nın Fantastik ve Bilim Kurgu Türündeki Eserlerinin Çocuk Eğitimine Katkısının İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

Aim and Scope: The aim of this study is to reveal in which aspects Bilgin Adalı's work named *Kariye Hazinesi* contributes to the value of protecting the cultural heritage and how the love of history is processed in the work. The fact that there is no research on Bilgin Adalı in this conceptual framework in the literature review reveals the importance of the research.

Method: The study is a descriptive study in the scanning model of qualitative research methods. In this study, document analysis technique was used to obtain data. The universe of the study is Bilgin Adalı's work named *Kariye Hazinesi*. Since it is possible to reach the entire universe, the entire universe was taken as a sample. The data obtained by the document analysis technique were analyzed using descriptive analysis. In order to ensure the validity and reliability of the study, the aforementioned work was read twice by both researchers with an interval of two months, and it was observed that the obtained and classified data did not change as a result of the first reading and the last reading. Expert opinion was also sought regarding the analysis of the obtained data.

Findings and Comments

1. Curiosity and Love for History: Erdal teacher, one of the idealistic characters of the *Kariye Hazinesi*, talks about the existence of a lost treasure in the Chora Museum, in order to attract the attention of the 7th grade students while describing the conquest of Istanbul in the lesson. At the end of this lesson, which attracts the attention of the students, Can and his friends begin to search for the lost treasure. In this process, children who research many historical subjects have deep knowledge about the construction and phases of Chora, especially the conquest of Istanbul, and the architectural structures of the past.

2. Protecting Cultural Heritage: The work named *Kariye Hazinesi*, which has gains that directly inform cultural assets and their protection, allows children to gain awareness in the field of learning history, culture and cultural assets, and to gain awareness of conservation, which is one of the most important and inevitable points for all societies. The work, which is built on the theme of protecting the cultural heritage, carries important messages about protecting the cultural heritage within the framework of the law and not giving an opportunity to treasure hunters or malicious historical artifact smugglers.

Bilgin Adalı also mentioned the importance of restoring historical buildings in the *Kariye Hazinesi*. In the work, the difference between the two situations is presented in a comparative way, by including situations such as whether the cultural structures are preserved or not and whether the restoration is applied. In the work, which draws attention to the fact that conservation and restoration are a whole, it is also stated that in the absence of this awareness, there will be problems in keeping cultural values alive and transferring them to future generations.

3. Museum Culture

Chora Museum, one of the main places of the *Kariye Hazinesi*, is one of the main places where the events take place in the work. During his journey of discovery, Can and his friends experienced the museum education based on learning from the object and gained a special culture in this regard. There are sections in the work that can create a museum culture.

Conclusion and Suggestions

Through the works they read, children become aware of the past of the society in which they live and the rich historical heritage of their country, and have the awareness of protecting them. In this context, the theme of "Our National Culture" in the Turkish Language Curriculum is one of the mandatory themes to be covered, and many important subjects such as cultural heritage, our cities, historical places, historical figures, and our historical works are included under this title. When evaluated in terms of the aforementioned subjects, it has been seen that Bilgin Adalı's work named *Kariye Hazinesi* is a work that will support the achievements of the theme of our National Culture.

Bilgin Adalı, who deals with treasure hunting and historical artifact smuggling through the eyes of a group of children in his work named *Kariye Hazinesi*; cultural assets and the issue of protecting them. The author draws attention to the importance of raising individuals who research, question, have high self-confidence, are curious about history, and always prioritize human and cultural values; tried to raise awareness in the field of learning history and cultural heritage. The book, which is very rich in terms of messages such as history and cultural heritage, touched on many important points in terms of the protection of cultural structures. Many issues such as illegal treasure hunting and selling historical artifacts to foreigners are included in the fiction with small stories added to the plot. In the work, where the importance of restoring historical buildings is also mentioned, the difference between the two situations is presented in a comparative way by giving place to the situations whether protection and restoration are applied or not.

As the value of cultural assets is known, cultural heritage will be protected and kept alive. These works have historical, aesthetic, architectural and even economic value, especially documentary. For this reason, in order to instill a love of history and curiosity, as well as awareness of cultural heritage protection, especially in young generations, it should be included in curricula at different levels and levels in formal education. should be processed.